AUT, XLVI, 2008, p. 20-24

O BARIERĂ ÎN CALEA IMPOSTURII

de

Ionel FUNERIU

Nu pot vorbi astăzi despre profesorul Tohăneanu altfel decât evocând întâmplări pe care le-am trăit împreună ori chiar amănunte biografice cărora, acum când magistrul a plecat dintre noi şi când detaşarea pe care numai trecerea timpului ți-o acordă, le găsesc semnificații pilduitoare.

Imediat după absolvirea facultății, am fost numit profesor la Şcoala generală Birchiş, comună situată la marginea estică a județului Arad. Locuiam într-un bloc CFR din gara Săvârşin şi făceam zilnic naveta cu bicicleta. De sărbătorile Crăciunului, profesorul Tohăneanu m-a onorat cu o vizită care s-a prelungit până după Anul Nou. În fiecare seară, în micul apartament stăteam de poveşti, în fața unui pahar de vin, profesorul, eu şi doi ceferişti: unul revizor de linie, celălalt acar de cale ferată. Atmosfera semăna cumva cu cea evocată de Sadoveanu în *Hanu Ancuței.* Revizorul de linie ne povestea întâmplări nemaiauzite trăite de el pe frontul rusesc, iar acarul, când nu relata poveşti pescăreşti sau vânătoreşti, ne cânta minunate colinde de prin partea locului. Totul se petrecea în cel mai firesc chip posibil, idilic aproape, până într-o zi când şeful gării din Săvârşin, un fel de vedetă locală, aflând de vizita profesorului Tohăneanu, s-a înființat, neinvitat, s-a insinuat între noi şi a acaparat discuția debitând, cu pretenții de intelectual, tot soiul de vorbe pretențioase care, credea el, îl vor cuceri pe profesor. La un moment dat, a rostit un dicton latin pe care l-a stâlcit îngrozitor. Atâta i-a fost profesorului. S-a ridicat de la masă, a plecat şi dus a fost. Nu s-a întors decât târziu în noapte, când s-a asigurat, el ştie cum, că şeful de gară ne părăsise. Atunci n-am înțeles exact atitudinea sa intransigentă şi am insistat, fără tact, să-mi explice rațiunea gestului său. Fără succes, se înțelege. După câteva luni, revăzându-ne la Timişoara, mi-a făcut cadou o carte: *Paznic de far* de Geo Bogza. Pe întâia pagină stătea scris *manu propria*: „Lui Ionel, în loc de explicație a evadării mele, *motto*-ul lui Bogza. Gens una sumus". Redau mai jos textul lui Bogza, cu precizarea că profesorul a subliniat cu o linie fermă două cuvinte care,

BDD-A6410 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:31 UTC)

astfel evidențiate, au devenit antonime contextuale: *acar de cale ferată* şi *impostorii.* Dar iată textul:

> „Niciun om din câți am cunoscut, oricât de neînsemnat ar fi fost, oricât de sărac, oricât de umil, fie că era cizmar, sau dulgher, sau *acar de cale ferată*, nu s-ar putea plânge că ar fi simțit între mine şi el vreo distanță, oricât de mică, şi că n-am stat de vorbă ca doi oameni, la fel de simpli, împărțind între noi pâinea şi apa, sau pâinea şi vinul, dacă era şi vin.
>
> Dar *impostorii*, oricine ar fi fost să fie, oricât de sus puşi, orice rol ar fi avut, mai ales în cultură, ei, da, au simțit distanța de netrecut, distanța de prăpastie fără fund, dintre falsa lor importanță şi gheața privirilor mele."
>
> (Geo Bogza, *Paznic de far,* Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 7).

Cum se vede, profesorul n-a practicat o didactică explicită, ci a preferat-o pe cea implicită, mai discretă şi, totodată, mai eficace, fiindcă te punea pe gânduri, iar concluzia o trăgeai singur, ca şi cum tu însuți ai fi descoperit un adevăr nou. Cei care îl cunosc ştiu prea bine că profesorul nu dădea niciodată sfaturi seci, nu era adeptul lui *magister dixit*, ci, prin puterea exemplului personal, te făcea să-i urmezi pilda. Mai târziu am aflat că această subtilitate pedagogică a deprins-o de la tatăl său, după cum însuşi mărturiseşte într-o confesiune autobiografică: „În planul intelectual sunt «vândut» tatălui meu: moştenirea pe care mi-a transmis-o, «lăsământul» lui sunt imense ; prin pilda sa, mai curând decât prin îndemnuri, tata m-a crescut în cultul celei mai severe exigențe față de mine însumi. Numai aşa am putut deveni, o vreme, exigent şi față de alții şi necruțător cu impostura".

Robi ai „imagologiei" folclorului universitar, derutați uneori de detalii biografice, pe care le socotim definitive şi definitorii, sau victime ale unor lecturi superficiale, suntem de multe ori gata să emitem opinii care n-au nicio legătură cu realitatea profundă. În lumea filologică, de pildă, profesorul Tohăneanu era perceput ca un tradiționalist pur sânge, un conservator de vocație, un adversar al modernității. Această opinie părea inatacabilă pentru că se baza pe argumente concrete; într-adevăr, profesorul n-a îmbrățişat aspectele formale ale modelor trecătoare: nici structuralismul în anii '60, nici textualismul anilor '70-'80, nici posmodernismul deceniilor următoare. Cât despre terminologiile, adeseori inutil sofisticate, profesorul le vitupera, convins că perpetua inovație terminologică nu face altceva decât să mascheze penuria ideilor. Asta în

BDD-A6410 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:31 UTC)

ştiinţă ; în viaţa cotidiană, apropiaţii lui ştiu că îşi dactilografia singur articolele, ignorând computerul, la robusta sa maşină de scris „Continental", al cărei ţăcănit metalic îl puteai auzi trecând pe lângă casa lui, în dimineţile de vară, când lucra cu geamul deschis ; d-sa nu vorbea la mobil şi nu conducea automobil, iar vestimentaţia-i era simplă, eliberată de orice podoabă, cu excepţia, câteodată, a cravatei căreia – neumblat ca alţii, pe la Paris sau primprejurul – nu ştia „să-i facă nodul". Sunt acestea observaţii adevărate bazate pe realităţi ce ţin de lumea aparenţelor exterioare şi reprezintă consecinţa naturală a decenţei structurale. Ele nu au relevanţă în plan ştiinţific, pentru că modernitatea în ştiinţă înseamnă cu totul altceva, şi anume evadarea din perimetrul îngust al prejudecăţilor, repugnanţa rutinei şi surparea dogmelor. Într-un articol pe care i l-am dedicat în volumul omagial de acum aproape cinci ani pe care l-am intitulat *Prejudecăţi învinse*, am enumerat şi comentat aspecte ale operei sale care ţin de modernitate. Încă de pe vremea când redactam teza de doctorat, tot citind articole contemporane de stilistică, unele semnate de somităţi mondiale în domeniu, am trăit un sentiment ciudat şi stenic totodată: anume că ideile ultramoderne din lucrările acestora eu le cunoşteam de multă vreme fie de la cursurile sau seminarele profesorului, fie din scrierile sale, fie din discuţiile, uneori întâmplătoare, pe care le-am purtat cu d-sa. N-am avut suficient curaj să-mi fac publice opiniile în scris de teamă să nu cad în păcatul protocronismului pe atunci la modă, căci era încurajat de ideologie. Nu mică mi-a fost însă satisfacţia când am citit cuvintele profesorului Kohn János de la Universitatea din Budapesta, fost student al magistrului în anii '60, cuvinte care parcă îmi traduceau *ad litteram* propriile gânduri: „Pe nesimţite, cu uşurinţa lucrului făcut din şi cu plăcere, am absorbit [la cursurile profesorului] un sistem de interpretare a textului poetic ale cărui principii urma să le reîntâlnesc, uneori travestite terminologic, în faimoase lucrări ulterior apărute. De modernitatea acestui sistem neatins de «mode» mi-am dat seama însă ceva mai târziu".

Titlul intervenţiei mele poate surprinde ori chiar contraria, dar numai pe aceia care nu l-au cunoscut destul de bine pe profesor şi care trăiesc cu impresia falsă că d-sa şi-a scris cărţile, indiferent la ceea ce se întâmplă în jurul său, ba chiar nepăsător faţă de emulaţia ideilor contemporane ; atunci, se întreabă ei, cum putem vorbi de reacţii împotriva imposturii, câtă vreme absenţa spiritului polemic din opera sa e unanim recunoscută. Eu unul m-am înşelat de mai multe ori în această privinţă. Dar pentru aceasta, fie-mi permisă evocarea altei întâmplări… Pe la începutul anilor '90, mă aflam în vizită la profesor împreună cu mai mulţi discipoli ai săi. Una din elevele sale, proaspăt absolventă a limbilor clasice, aduce un număr mai vechi dintr-o revista literară şi ne citeşte de acolo un text de o vulgaritate extremă despre Alexandru Graur. Se spunea în acel articol că

BDD-A6410 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:31 UTC)

„lingvistul cu nume de pasăre” n-avea gustul ideilor teoretice, că era un practician îngust şi fără carismă, că, în fine, nu era în stare să se ridice la altitudinea marilor idei ale lingvisticii mondiale şi că a adus chiar unele deservicii limbii române, prin atitudinea sa ancilar prosovietică. Iar bogata sa activitate lingvistică a fost calificată drept „muncă de molii”. În final, autorul a făcut o trimitere răutăcioasă la o epigramă care batjocorea originea etnică a lui Alexandru Graur. Profesorul Tohăneanu stătea şi asculta tăcut. Cuprins de revoltă față de cele auzite, dar mai ales contrariat de pasivitatea profesorului, am izbucnit revoltat: „domnule profesor, de ce nu luați atitudine, de ce lăsați mişeii să facă punte la izbândă, e de datoria dumneavoastră să puneți lucrurile la punct, doar i-ați fost student la Bucureşti şi mie mi-ați spus că ați avut mult de învățat de la el”. Profesorul a zâmbit a lehamite, ceea ce mi-a sporit revolta şi i-am spus textual: „dacă am regret vreodată ceva la dumneavoastră, apoi acel lucru a fost absența spiritului polemic”. Am trecut apoi la alte subiecte mai liniştite. În final, când ne-am despărțit, mi-a întins un număr recent din „Orient latin” şi mi-a spus în şoaptă strofa rimbaldiană:

Oisive jeunesse
À tout asservie
Par délicatesse
J’ai perdu ma vie…

Da, da, am murmurat, eu v-am cerut o replică şi dumneavoastră vă refugiați în solemnități.

Ajuns acasă, deschid revista şi nu-mi vine a crede ochilor când citesc replica profesorului la infamul articol. Scrisese despre Graur, cu o săptămână înainte de furtunosul meu protest, după cum urmează: „În jurul anului 1950, mai precis între 1 februarie 1949 şi 20 iunie 1952, am fost asistent, apoi lector la Catedra de Lingvistică şi Filologie Clasică a Universității bucureştene. Nu pot nicicum să mă apropii de acest scurt răstimp luminos al tinereții mele fără să mărturisesc, solemn şi fățiş, cât mă simt de îndatorat lui Alexandru Graur, sub raport profesional, intelectual şi moral. Am învățat de la el nu numai multă carte latinească şi românească – ceea ce, pentru amândoi, însemna cam acelaşi lucru –, ci şi lecția superioară a firescului, a simplității sub zodia cărora s-a desfăşurat, fără niciun efort, întreaga mea existență, în toate domeniile de activitate. Apreciind cum se cuvine amănuntul, în aparență meschin, dar, în realitate, plin de tâlcuri, aşez pe o treaptă foarte înaltă a prețuirii mele faptul că nu l-am auzit niciodată vorbind despre «facultatea mea» sau despre «catedra mea», aşa cum i-am auzit pe mulți alții, vrednici de îngăduința obştii. [...] Ascultându-l zi de zi şi ceas de ceas, la lecții, la conferințe şi în alte împrejurări, am desprins de la Al. Graur un adevăr de o simplitate derutantă, dar cu atât mai de preț pentru învățământ: să nu vorbesc elevilor

BDD-A6410 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:31 UTC)

mei decât despre ceea ce eu însumi am înțeles şi ştiu. Am urmat cu străşnicie pilda veneratului meu dascăl, reuşind să fiu transparent în expuneri, cu riscul de a nu părea profund. Insist asupra acestui aspect pentru că, nu o dată, dascălii sunt tentați să-şi ascundă în fraze găunoase, dar sforăitoare, penuria totală de idei sau poticnirile penibile ale unei gândiri neînchegate, incoerente, confuze, într-un cuvânt, să-şi camufleze impostura".

Nu era o reacție explicită, numele însuşi al autorului (*nomen odiosum*) fiind ignorat, ci una implicită, dar cu atât mai convingătoare, pentru că plasa discuția în câmpul ideatic, eliberând-o astfel de orice notă personală, pe care cititorii ar fi putut s-o interpreteze drept o expresie a subiectivității auctoriale sau replică vindicativă la adresa autorului infamului articol. Cum se vede, subtextul, în cazul de față, induce un argument mult mai puternic decât textul, pentru că cititorul devine partener într-o stilistică *sui generis* a participării, câtă vreme este invitat să extragă singur concluzia, raționând irefutabil: dacă profesorul Tohăneanu reprezintă un model, aş zice chiar: un ideal, pentru dascălii timişoreni şi nu numai, şi dacă Alexandru Graur a fost un model pentru profesorul Tohăneanu, insolentul preopinent, autorul jalnicului pamflet era redus la neant dintr-un singur condei. Şi ce condei !

Nu vă pot spune cât de umilit m-am simțit citindu-i replica şi cât am regretat necontrolata-mi reacție făcută pripit şi în necunoştință de cauză.

Mea maxima culpa, Domnule Profesor!

BDD-A6410 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:31 UTC)